

Researcher: Social Science Studies

(2018) Cilt 6, Sayı 1, s. 85-96

RSSS
ISSN:2148-2691

Amerika'da Anne-Baba Eğitiminde Uygulanan Erken Müdahale Programları

Çiğdem KILIÇ¹

Özet

Bu araştırmanın amacı, Amerika Birleşik Devletlerinde ana-baba eğitiminde geniş ölçekte uygulanan erken müdahale programları hakkında bilgi vermektir. Araştırmada "Abrienda Puertas/ Opening Doors Programı, Incredible Years Programları, Adults and Children Rising Safe Kids Programı, Nurturing Parenting Programı ve Triple P/ Positive Parenting Programları" incelenmektedir. Bu programlar; hedef grubun özellikleri, program amaçları, uygulandığı yerler, ulaşılan kişi sayısı, programın süresi, uygulama biçimi, programın içeriği ve programın başarısına ilişkin araştırma sonuçları gibi unsurlar dikkate alınarak incelenmiştir. Uzun yıllar boyunca geniş kitlelere hizmet vermiş bu programların başarısına yönelik araştırma sonuçları incelendiğinde, programların ebeveyn ve çocuklar üzerinde pek çok olumlu etkiye sebep olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler

Erken Çocukluk
Erken Müdahale
Çalışmaları
Ana-Baba Eğitim
Programları
Yetişkin Eğitimi
Erken Çocukluk

Early Intervention Programs in America

Abstract

The purpose of this study is to provide information on early intervention programs in the United States. The research includes "Abrienda Puertas / Opening Doors Program, Incredible Years Programs, Adults and Children Rising Safe Kids Program, Nurturing Parenting Program and Triple P / Positive Parenting Programs". These programs were examined by taking into consideration factors such as the characteristics of target group; program objectives; places of application; number of people reached; duration, format and content of the program and the research results regarding the success of the program. When the results of research on the success of these programs, which have been widely used for many years, were examined, it was seen that the programs have many positive effects on the parents and children's behaviour.

Keywords

Early Childhood
Early Childhood
Intervention Programs
Parent Education
Adult Education
Early Childhood

¹ Doç.Dr. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Okul Öncesi Öğretmenliği Bölümü. cgdmlc@gmail.com

GİRİŞ

Erken çocukluk dönemindeki çocukların erken çocukluk eğitimi ve bakımı almaları gelişimleri açısından çok önemli olmanın yanı sıra temel insan hakkıdır. Ancak çocukların hepsi aynı şartlarda dünyaya gelmemektedir. Bazıları sağlıklı doğmakta, bazıları yeterli sağlık hizmetinden yararlanamamakta ya da yeterli beslenme şartlarına sahip olamamakta, bazıları bir aileye bile sahip değilken bazıları da yetersizliklerle/engellerle doğarak savunmasız halde dünyaya gözlerini açmaktadırlar. Erken müdahale de işte bu noktada çocuklarını ve aileleri geliştirici bir misyon edinmektedir (Morkoç ve Acar, 2014, s.1836).

Ebeveynler çocuklarının ilk öğretmenleri oldukları gibi bu görevleri hayat boyu devam etmek durumundadır. Anne-babanın davranışlarının ve eğitim biçiminin çocuğun hayatında çok önemli bir etkiye sahip olduğu gerçeği günümüzde erken çocukluk dönemi ile ilgili araştırmalar ve uygulamalar yapan bilim adamlarınca kabul edilmektedir (Belsky, 1984; Masten, 2001; Werner, 2000). Olumlu ebeveyn-çocuk ilişkisi geliştiren ailelerin çocukları gelecekte okul, iş ve sosyal hayatında daha başarılı olmaktadır. Bu nedenle çocuklara yapılması planlanan bir erken müdahale eyleminde ebeveynler ile işbirliği yapılması gerekli ve önemlidir.

Yaşamın ilk üç yılı çocuğun gelişimi ve kişiliğinin oluşması açısından en kritik yıllar olarak kabul edilmektedir. Bu yıllarda çocuk en çok anne-babası veya onun bakımını sağlayan kişiler ile etkileşimde bulunmakta ve hayata dair ilk öğrenmelerini ebeveynlerini izleyerek ve taklit ederek gerçekleştirmektedir. Kılınç'a (2011,s.14) göre çocukların ilk öğretmenleri olan ana-babaların çocuk gelişimi hakkında bilgi sahibi olmaya; çocuklarını nasıl gözlemleyeceklerini öğrenmeye; alternatif disiplin yöntemleri, çocuklarla iletişim kurma ve dili kullanma teknikleri ve evde öğrenme ortamları yaratmak hakkında bilgi sahibi olmaya ve çocuklarının hayatında ne kadar önemli olduklarını fark etmeye ihtiyaçları bulunmaktadır. Bu ihtiyaçlar ise dünyada ana-baba eğitim çalışmalarının yaygınlaşmasına neden olmuştur.

Erken müdahale çalışmaları kapsamında uygulanan ana-baba eğitimlerinde anne babaların her yaşta çocukları üzerindeki etkilerini desteklemek ve çocuklarının sağlıklı birer birey olarak gelecekteki yaşamlarına hazırlanmalarında onlara eğitim ve rehberlik sağlayabilmeleri için gereksinim duyacakları bilgi ve becerileri kazandırmak hedeflenmektedir. Bu amaçla anne ve babalara, ebeveynlik kuralları ve sorumlulukları hakkında bilgi verilmekte, etkili ebeveynlik yeterlilikleri kazandırılmakta, ebeveyn-çocuk ilişkilerini geliştirici iletişim ve sorun çözme becerileri kazandırılmakta, yaşam döngüsü boyunca değişen ebeveyn rollerine uyum geliştirmelerini sağlayıcı bilgi ve beceriler aktarılmaktadır (Apaydın ve Canel, 2011,s.9).

Etkili erken müdahale programlarının ortak özelliklerine bakıldığında, aileler için çocuk eğitimi ve bakımına ilişkin bilgileri sağlamanın yanı sıra ailelerin refahını etkileyen sosyo ekonomik, psikolojik ve çevresel faktörleri değiştirmeye yönelik çabalar da içerdiği dikkat çekmektedir. Bir başka deyişle, erken çocukluk döneminde yapılacak müdahaleler kapsamlı ve çok boyutlu faaliyetler bütünüdür. Bu tür müdahale programlarının uygulama biçimleri şunlardır;

© Ebeveynlerin güçlü ve olumlu yanlarına odaklanmak. Örneğin, ebeveynlerin çocuklarını yetiştirirken başarılı oldukları konuları pekiştirme amacıyla vurgulamak, bu yönlerini

geliştirmek, ebeveynlerin “hatalarım olmasına rağmen ben de çocuğum için iyi şeyler yapıyorum” diyebileceği, başarı hissini yaşayabilecekleri fırsatlar sunmak.

- ⊗ Ebeveynlerin kültürel geleneklerini, inançlarını ve çocuk yetiştirme ile ilgili uygulamalarını onaylamak, eleştirmemek.
- ⊗ Ebeveyle çocuk gelişimi ve öğrenmesine ilişkin bilgi paylaşımında bulunmak.
- ⊗ Problemleri davranışlarla başatma veya çocuğun öğrenmesini desteklemek gibi ebeveynlik becerileri konusunda anne-babalara bilgi vermek ve model olmak.
- ⊗ Çocuklarla sağlıklı iletişim kurmayı modelleyerek öğretmek.
- ⊗ Anne-babaların çocuklarına ilişkin olumsuz bakış açılarını ve inançlarını değiştirmek. Çocuk gelişimine ilişkin bilgi verilerek, ebeveynlerin çocuklarının yaşına uygun davranış biçimlerini anlamalarını sağlamak.
- ⊗ Ailelerin ebeveynlik rollerini yaparken yaşadıkları stresi azaltmak amacıyla kendilerini zorlayan durumlarda yardım, tavsiye ve destek almalarını sağlamak; sağlıklı yiyecek bulmak, güvenli bir çevrede yaşamak, iş ve eğitim olanakları edinebilmek ve gerektiğinde sağlık hizmetlerine ulaşmalarını sağlamak gibi kaynak ve hizmetlere erişimlerini kolaylaştırmak.
- ⊗ Ebeveynlerin kendileri ile benzer sorunlar yaşayan diğer ebeveynlerle görüş, bilgi ve kaynak paylaşımında bulunmalarını sağlamak amacıyla sosyal destek imkanları oluşturmak veya ailelerin yaşadıkları bölgede gerçekleşen sosyal etkinliklere katılımı yönünde destek olmak.
- ⊗ Özellikle göçmen ailelerin buldukları yerin dilini öğrenmeleri veya iş bulmalarına yardımcı olacak eğitimleri almaları gibi ebeveynlik becerilerini dolaylı yoldan etkileyecek faaliyetlerde bulunmalarını sağlamaktır (Alleyne vd, 2015,s.5).

Müdahale programları planlanırken grubun ihtiyaçlarına göre ne tür bir yöntem izleneceği; yukarıda belirtilen faaliyet tiplerinden hangisi veya hangilerinin uygulanacağı belirlenmelidir. Buna göre tasarlanacak program sadece ailenin davranış, tutum ve inançlarını geliştirmek amacıyla hazırlanacağı gibi, ebeveynlik davranışlarını dolaylı yoldan etkileyecek sosyal destek, finansal okuryazarlık, iş imkanı veya eğitim olanakları sağlamak gibi yan faktörler de eğitim sürecine dahil edilebilir.

Erken müdahale programları yapıları itibariyle birer eğitim programıdır ve eğitim programları belli aralıklarla güncellenmeli, geliştirilmelidir. Program geliştirme çalışmaları sırasında hedef grubun ihtiyaçları, programdaki eksikler, eğitimcilerin beklentileri gibi bir çok değişkenin dikkate alınmasının yanı sıra farklı ülkelerdeki uygulamaların olumlu yanları da program geliştirme sürecine dahil edilebilir. Bu bağlamda, farklı ülkelerdeki erken müdahale programlarının yapısını, işleyişini bilmek ve yapılan çalışmaların sonuçlarından haberdar olmak alana önemli katkı sağlayacaktır. Bu çalışmada Amerika Birleşik Devletlerinde geniş ölçekte uygulanan bazı erken müdahale çalışmalarından örnekler verilmektedir.

Amerika Birleşik Devletlerinde erken çocukluk döneminde çocuğu bulunan ailelerin eğitimine yönelik oldukça fazla sayıda program mevcuttur. Bunlardan bazıları sadece belli bir şehirde uygulanırken, bazıları neredeyse tüm ülke geneline yayılmıştır. Bu çalışmada yer alması planlanan erken müdahale programları seçilirken -araştırma kapsamını daraltmak

amacıyla- yenidoğanların aileleri için; erken çocukluk döneminde çocuğu bulunan aileler veya çocukları için tasarlanmış programlar olmasına; Amerika genelinde geniş kapsamlı uygulanmış olmasına; programların uzun süreden beri uygulanıyor olmasına; alana katkı sağlaması düşüncesiyle, Türkiye’de ailelere yönelik erken müdahale programlarına ilişkin literatürde çok fazla yer almamış programlar olmasına dikkat edilmiştir. Ayrıca, programlarla ilgili araştırma yaparken erken müdahale programlarının başarısına ilişkin yapılan bilimsel araştırma sonuçlarından da bahsedilmeye çalışılmıştır.

Öte yandan, Amerika Birleşik Devletlerinde uzun yıllar boyunca geniş bir kitleye uygulanmış programlar incelenirken; hedef grubun özellikleri, program amaçları, uygulandığı yerler, ulaşılan kişi sayısı, programın süresi, uygulama biçimi, programın içeriği ve programın başarısına ilişkin araştırma sonuçları gibi unsurlar dikkate alınarak araştırma raporlanmıştır.

Dünya genelinde erken müdahale programlarının bazıları çocukları okula hazırlamak için eğitimsel hizmet sağlarken, bazıları doğumdan önce, hamile anneyi hedeflemekte; bazıları sadece aileleri eğitmeyi amaçlamakta; bazıları da ailenin bütünsel işlevi ile ilgilenerek çocuklara ve ailelerine birlikte hizmet sağlamaktadır (Morkoç ve Acar, 2014, s.1837). Araştırmaya konu olan aşağıdaki erken müdahale programlarından ikisi aileler ve çocuklarına hizmet etmekte iken; üç tanesi de sadece erken çocukluk döneminde çocuğu bulunan aileleri ve onların bakımından sorumlu kişileri eğitmeyi hedeflemektedir.

Öte yandan programlar tanıtılırken kullanılan “ebeveyn” sözcüğü sadece biyolojik anne-babayı, evlat edinen veya üvey anne-babayı kasetmemekte, çocukların bakımından sorumlu büyükanne ve büyükbabaları, bakıcıları ve diğer aile üyelerini de kapsamaktadır. Bu programların ortak amaçları, çocukların sosyal ve duygusal yeterliliklerini geliştirmek; dil ve okuma becerilerini artırmak; zihinsel gelişimlerini desteklemek; ebeveyn-çocuk ilişkisini daha nitelikli hale getirmek ve çocuklardaki problemleri azaltmaktır. Aşağıda bu programlardan bahsedilmektedir:

Abriendo Puertas/Opening Doors Programı

Abriendo Puertas/Opening Doors(AP/OD) Programı 0-5 yaş aralığında çocuğu olan latin kökenli düşük gelirli aileler için 2007 yılında tasarlanmış bir erken müdahale programıdır. Program başlangıçta latin kökenli aileler için tasarlanmışsa da sonradan Asya, Afrika ve Avrupa kökenli göçmen ailelere ve çocuklarına da uyarlanmıştır. Amerika genelinde 34 eyalette bulunan 270 şehirde uygulanan program, 2007 yılından itibaren 70.000 aileye ulaşmıştır. Program 10 hafta boyunca ikişer saatlik oturumlar şeklinde devam etmektedir. Teorik temellerini Brezilyalı yetişkin eğitimci Paulo Freire’nin görüşlerine dayandıran program, sadece çocuk eğitime ilişkin bilgiler vermeyi değil, yetişkinlerin yaşam deneyimlerinden yola çıkarak aynı zamanda onların yaşama, tarihe ve küresel süreçlere eleştirel gözle bakabilmelerini sağlamayı amaçlamaktadır. Programda sıklıkla ailelere kültürel anlamda tanıdık gelecek popüler söylemler (dichos) kullanılmaktadır. Abriendo Puertas/Opening Doors Programının amaçları; ebeveynleri birer aile lideri olarak desteklemek, çocukların ilk ve en etkili öğretmenleri olan ebeveynleri desteklemek, ailelerin ebeveynlikte liderlik becerileri geliştirmelerini sağlamak, ailelerin refahını sağlamaya yardımcı olurken olumlu eğitimsel sonuçlar alınmasını sağlamaktır (<http://www.ap-od.org/>).

Amerika’da doğan her üç latin kökenli çocuktan biri fakirlik sınırı altında yaşamaktadır. Latin ailelerden gelen çocuklar akranlarına kıyasla zihinsel gelişim açısından

altı ay daha geridedirler. Bu çocukların ilerleyen yıllarda okul terk oranlarının daha yüksek olduğu, üniversiteden mezuniyet oranlarının düşüklüğü, suça katılım oranlarının yüksekliği ve obezite gibi sağlık sorunlarının fazlalığı dikkat çekmektedir. Dolayısıyla latin kökenli Amerikalı çocuklar yüksek risk grubundadır. İstatistikler 2030 yılında her üç Amerikalı çocuktan birinin latin kökenli olacağını varsaymaktadır. Bu nedenle latin kökenli çocukların ve ailelerin erken müdahale programlarının hedefinde olması kaçınılmaz bir durumdur (Bridges, Cohen, ve Fuller;2012).

AP/OD programının başarısını ölçmek amacıyla 2010 ve 2011 yılları arasında Amerika'da altı eyalette yapılan araştırma sonucuna göre, bu programa katılan ebeveynlerin dil ve okuryazarlık, çocukların sosyal duygusal gelişimi, sağlığın geliştirilmesi ve çocukların okula hazırlanması konularındaki bilgi düzeylerinde artış olduğu; kendilerinin ebeveynler olarak sahip oldukları haklar ve çocuklarının okulda sahip oldukları haklar konusunda bilgilerinde dikkate değer artış gözlemlendiği; ana-babaların ebeveynlik becerileri ve çocuklarının okula hazır oluşlarını sağlama sürecine ilişkin özgüvenlerinin program sayesinde arttığı gözlemlenmiştir (Bridges, Cohen, ve Fuller;2012). Programa ilişkin yapılmış bir başka araştırmanın sonuçlarına göre ise AP/OD programı ana-babaların ebeveynlik becerilerini geliştirmenin yanı sıra, sunulan sağlık hizmetleri ve sosyal destekler hakkında bilgilenmelerini ve topluma daha fazla uyum göstermelerini sağlamıştır (Bridges ve Gutierrez, 2011, s.46-50).

Incredible Years Programları

Incredible Years (IY) programı, içinde farklı hedef kitleler için tasarlanmış çeşitli erken müdahale programlarını barındıran bir çatı programdır. Incredible Years erken müdahale programları Amerika genelinde 1984 yılından itibaren 36 eyalette uygulanmaktadır. Erken çocukluk döneminde bulunan çocuklara, onların ailelerine ve öğretmenlerine yardımcı olmayı amaçlayan IY programlarından bazıları şunlardır;

- . Ebeveynler ve Bebekler Programı: Doğumdan 12 aya kadar bebekleri olan aileler içindir.
- . Toddler Temel Programı (Toddler Basic): 1-3 yaş arası çocuğu bulunan aileler içindir.
- . Okulöncesi Temel Programı (Preschool Basic): 3-6 yaş aralığında çocukları bulunan aileler içindir
- . Okula hazırlık Programı: Okulöncesi kurumlara devam eden çocukların aileleri içindir.
- . Otizm ve Konuşma Güçlüğü Programı: 2 ile 5 yaş arasında otistik veya konuşma güçlüğü çeken çocukların aileleri içindir (<http://www.incredibleyears.com/>).

Bu programlar arasından en kapsamlı uygulama alanı bulunanlardan biri Toddler Temel Programı ve Okul Öncesi Temel Programlarıdır. Aşağıda bu iki programa ait bilgiler sunulmaktadır.

1.Toddler Temel Programı (Incredible Years Toddler Basic Program)

Bu program 1-3 yaş aralığında çocuklar, bu çocukların aileleri ve öğretmenleri için tasarlanmıştır ve 1984 yılından itibaren uygulanmaktadır. Üç farklı dilde hizmet veren program, 12 hafta boyunca ikişer saatlik oturumlar şeklinde yürütülmektedir. Ayrıca program kapsamında, ailelere ev ziyaretleri yapılarak verilen eğitimlerin ev ortamında uygulamasının yapılması sağlanmaktadır. Programın genel amaçları; 1-3 yaş arasında bulunan çocukların nasıl güvenle ve sevgi ile büyütülebileceğini anlatmak, çocukların

sosyal, dil ve duygusal gelişimlerini destekleyecek aktiviteleri uygulama becerisi geliştirmek, olumlu disiplin yöntemlerini uygulamalarını sağlamak, boşanma veya yeniden evlenme durumlarında çocukların en az etkilenmesini sağlayacak beceriler geliştirmek, çocuk bakımında ve eğitiminde nasıl daha kararlı ve istikrarlı olunabileceği konusunda bilgi vermektir (<http://www.incredibleyears.com/programs/parent/toddler-curriculum/>).

Programın başarısına yönelik bugüne kadar yapılan araştırma sonuçlarına göre, Toddler Temel Programının ailelerin çocuk yetiştirmeye ilişkin stresini azalttığı, etkili ebeveynlik becerileri geliştirmelerine yardımcı olduğu ve çocuk-anne arasındaki iletişimin kalitesini artırdığı gözlenmiştir. Öte yandan program sayesinde çocuklardaki davranışsal problemlerin azaldığı tespit edilmiştir (Alleyn vd., 2015, s.47).

2.Okulöncesi Temel Programı (Incredible Years Preschool Basic Program)

Okulöncesi Temel Programı 3-6 yaş aralığında bulunan çocuklar, bu çocukların aileleri ve öğretmenleri için tasarlanmıştır ve 1987 yılından itibaren uygulanmaktadır. On farklı dilde hizmet veren program, 18 ile 20 hafta boyunca ikişer saatlik oturumlar şeklinde devam etmektedir. Ailelerin eğitimlere düzenli devam edememesi durumunda ev ziyaretleri yoluyla birebir destek sağlanmaktadır. Programın amaçları; çocukların sosyal duygusal ve dil gelişimlerini ve okula hazırlanmalarını sağlamak, ebeveyn ve çocuk arasındaki iletişim ve sevgi bağını güçlendirmek, sert disiplin yöntemleri yerine olumlu disiplin yöntemlerinin benimsenmesini sağlamak, çocukların sosyo-duygusal kurallara uyum becerileri geliştirmesi için ebeveynlerin öğretmenlerle ve çocuk gelişimi uzmanlarıyla işbirliği içinde bulunmasını sağlamaktır(<http://www.incredibleyears.com/programs/parent/preschool-basic-curriculum/>).

Programın başarısına yönelik yapılan araştırma sonuçlarına göre Okulöncesi Temel Programı ailelerin olumlu ebeveynlik becerileri geliştirmesini ve etkili disiplin ve ödül yöntemleri kullanmalarını sağlamıştır. Duruma çocuklar açısından bakıldığında ise programın çocuklarda davranış problemlerini azalttığı, onların olumlu sosyal duygusal davranışları geliştirmelerini sağladığı tespit edilmiştir (Webster-Stratton, Rinaldi ve Reid, 2011; Presnall, Webster-Stratton ve Constantino, 2014).

Adults and Children Together- Raising Safe Kids(ACT-RSK) Programı

ACT-RSK erken müdahale programı ailelerin ve çocuk bakımıyla sorumlu kişilerin çocuklarını şiddetten uzak güvenli ortamlarda yetiştirme becerileri kazanmalarına yardımcı olmak amacıyla Amerikan Psikoloji Birliği (American Psychological Association) tarafından 2001 yılında geliştirilmiş bir programdır. Programın hedef grubu 0-8 yaş grubunda çocuğu olan Afrika, Avrupa ve özellikle Latin kökenli Amerikalı ailelerdir. ACT-RSK, programı ile ebeveynlere ve çocuk bakımından sorumlu kişilere şiddet içermeyen disiplin yöntemleri, çocuk gelişimi, öfke kontrolü, sosyal problem çözme becerileri, medyada şiddet ve çocuklar üzerindeki etkisi ve çocukları şiddetten koruma yöntemleri gibi konularda 9 hafta boyunca haftada ikişer saatlik eğitim verilmektedir.

Programı geliştiren Amerikan Psikoloji Birliği verilerine göre 2001 yılından itibaren her yıl yaklaşık 2000 aileye ulaşılmaktadır. ACT-RSK Amerika genelinde 19 eyalette ve Washington DC. de uygulanırken; Porto Rico, Brezilya, Kolombiya, Ekvator, Yunanistan, Guatemala, Peru, Japonya ve Tayvanda da uygulanmaktadır. Öte yandan aralarında Türkiye'nin de bulunduğu Hırvatistan, Bosna, Romanya ve Portekiz gibi ülkelerde de uygulanması planlanmaktadır. Program, uygulandığı ülkelerde psikiyatri kliniklerinde, anaokulları ve ilköğretim okulları bünyesinde, evsizlerin yaşadığı barınaklarda,

hapishanelerde, hastanelerde ve toplum merkezlerinde sertifikalı eğitimci uygulanmaktadır (<http://www.apa.org/act/>).

Dünya Sağlık Örgütü (WHO), ACT-RSK programını çocuklara karşı kötü muameleyi önleme programları arasında halen uygulanmakta olan en etkili üç programdan (The Incredible Years ve Triple P programları ile birlikte) biri olarak kabul etmektedir (Hardcastle, Bellis, Hughes ve Sethi; 2015). Ayrıca bu program Amerikan Adalet Bakanlığı ve Amerikan Head Start Ofisi tarafından da kabul gören bir programdır.

ACT-RSK programının başarısına yönelik yapılan araştırma sonuçlarına göre bu program neticesinde; ailelerin çocuk yetiştirmeye ve şiddeti önlemeye dair bilgilerinde, davranış yönetimi becerilerinde ve ebeveynlik becerilerinde genel olarak gelişme gözlenmiştir. Ayrıca ailelerin katı ve fiziksel cezalandırma yöntemlerini kullanmalarında azalma gözlenirken, program sayesinde ailelerin daha fazla sosyal destekten faydalandıkları, öfke kontrolünde daha başarılı oldukları ve şiddeti önleme konusunda farkındalıklarının arttığı tespit edilmiştir. Öte yandan aileleri programdan faydalanan çocukların akran zorbalığı gibi problem içeren davranışlarında azalma gözlenmiştir (Pedroa ve diğerleri, 2016; Knox vd.,2011).

Nurturing Parenting Programları (NPP)

Ebeveynliği Geliştirme Programları olarak adlandırılabilir NPP programları, 0-5 yaş, 5-11 yaş ve 12-18 yaş aralığında çocuğu bulunan aileler için tasarlanmış, üç ana başlık altında gruplanan çok sayıda erken müdahale programından oluşmaktadır. NPP programlarının ana amacı; ebeveynlik becerilerinin geliştirilmesinin yanı sıra duygusal istismar ve ihmal içeren ebeveynlik tutumlarının azaltılmasıdır. Bu amaçlara bağlı alt amaçlar ise; 1) çocukların yaşlarına uygun zihinsel gelişimleri hakkında bilgi vermek, 2) çocuklarda ve ailelerinde empati ve özgüven geliştirmek, 3) şiddet içermeyen olumlu disiplin yöntemlerini tanıtmak, 4) ailelerin ve çocuklarının sahip oldukları yetenek ve gücün farkında olmalarını sağlayarak sağlıklı seçimlerde bulunmalarına rehberlik etmek, 5) ailelerin çevre ile sağlıklı ve olumlu ilişkiler kurmalarını sağlamaktır. 1983 yılından beri Amerika genelinde 14 eyalette uygulanmakta olan programlara 1.2 milyon kişi katılım göstermiştir (Alleyne vd., 2015, s.53). NPP programları grup temelli veya ev temelli olmak üzere çocuğun yaşına ve program tipine bağlı olarak 5 den 55 oturuma kadar farklı sürelerde uygulanmaktadır.

NPP programları üç ana başlık altında gruplanmaktadır.

1.Birincil Öncelikli Erken Müdahale Programı: Doğum öncesinde aile eğitim programıdır. 9 farklı grup ve 18 ev temelli oturumda gerçekleştirilmektedir.

2.İkincil Öncelikli Erken Müdahale Programı: Ailelere çocuk beslenmesine ilişkin bilgilerin verildiği bir programdır. Grup veya ev temelli uygulanmaktadır.

3.Kapsamlı Programlar:

a) 0-5 yaş grubunda çocuğu olan aileler için tasarlanan program: Haftada ikişer buçuk saatlik toplam 27 saatlik grup oturumu ile 55 ev temelli oturumdan oluşmaktadır.

b) 0-12 yaş arası çocuğu olan İspanyolca konuşan aileler için tasarlanan program: Bu program da haftada ikişer buçuk saatlik toplam 27 saatlik grup oturumu ile 55 ev temelli oturumdan oluşmaktadır (<http://nurturingparenting.com/>).

Nurturing Parenting programının başarısına yönelik yapılan araştırma sonuçlarına ailelerin kazanımları açısından bakıldığında; program sonrasında aile bağları ve aile içi uyumun güçlenmesi, fiziksel ceza uymalarında azalmaya karşılık pozitif disiplin yöntemlerinin kullanımında artış, ebeveynlik becerilerinde gelişme, çocuk gelişimine ilişkin teorik ve uygulamaya dönük bilgide artış ile kaygı azalması ve özgüven artışı gibi ebeveynlerin psikolojileri ile ilgili konularda iyileşme gözlenmiştir. Program sonuçlarına çocuklar açısından bakıldığında ise; program neticesinde çocuklarda sosyal ve duygusal davranımlarda gelişme; saldırganlık, baskın kişilik yapısı, yıkıcı davranışlar ve akademik becerilerde yetersizlik gibi problemlerle davranışlarda azalma gözlenmiştir(Maher vd, 2011; Maher vd. 2012; Bavolek, 2009).

Triple P- Positive Parenting Programs

Triple P programı Amerika genelinde 36 eyalette uygulanan, davranışsal ve duygusal yönden problemlerle 0-12 yaş arası çocuklar ve gençlerin aileleri için beş farklı seviyede tasarlanmış erken müdahale programları bütünüdür. Bunlardan ilki;

1.Seviye Triple P Programı: Birinci seviye Triple P aslında bir aile eğitimi programı değildir. Triple P'nin halk tarafından duyulmasını sağlamak ve farkındalık yaratmak amacıyla geliştirilmiş bir iletişim kampanyasıdır. Bu kampanyada broşürler, posterler ve ilan panoları gibi iletişim araçları vasıtasıyla halkın programdan haberdar olması sağlanmaktadır.

2.Seviye Triple P Programı: Çocuklarını büyütürken çok fazla sorun yaşamayan ancak bir ya da iki belirgin sorundan şikayetçi olan aileler için tasarlanmış bir programdır. 90 dakika ile iki saat arasında sürebilen üç seminerden oluşur (farklı eyaletlerde değişen uzunluklarda uygulamalar olabilmektedir). Seminer sonrası durum takibi amacıyla ev ziyaretleri veya telefon aramaları yapılmaktadır.

3.Seviye Triple P Programı: Bu program hafif düzeyden orta düzeye kadar davranışsal problemi olan çocukların aileleri için tasarlanmıştır. Bu davranışlar genelde çocuklar arasında sıklıkla görülen psikiyatrik tedavi gerektirmeyen davranışlardır. Program kapsamında iki ay boyunca ailelere yarımşar saatlik dört adet bireysel görüşme yapılmasının yanı sıra, tercihe bağlı ikişer saatlik dört grup tartışması da yapılmaktadır. Bireysel görüşmelerde sorunla başa çıkma amaçlı beceri eğitimi verilmektedir. Grup tartışmalarında ise, itaatsizlik ve saldırganlıkla başa çıkma, uyku zamanlarını düzene sokma ve kargaşa olmadan alışveriş yapabilme becerileri gibi konularda sohbetler yapılmaktadır.

4.Seviye Triple P Programı: Hali hazırda davranışsal problemlerine teşhis konmuş veya konamamış daha ciddi sorunları olan çocukların aileleri için tasarlanmış bir programdır. Bu program ihtiyaçlara göre şekillendirilmiş farklı uygulamalar halinde gerçekleştirilmektedir. Bunlar;

Grup Triple P: Çocuklarının davranışsal problemleri hakkında endişe eden ve olumlu ebeveynlik becerileri geliştirmek isteyen aileler ile grup tartışmaları şeklinde çalışılmaktadır.

Standart Triple P: Orta seviye ile ciddi seviyede davranışsal problemleri olan çocukları bulunan aileler ile yüz yüze görüşmeler vasıtasıyla uygulanmaktadır.

"Basamakları Tırmanmak" Standart Triple P: Engelli ve orta seviye ile ciddi seviyede davranışsal problemi olan çocukları bulunan aileler ile yüz yüze görüşmeler vasıtasıyla uygulanmaktadır.

“Basamakları Tırmanmak” Grup Triple P: 0-12 yaş arası engelli, davranışsal problemleri olan çocukları bulunan ve olumlu ebeveynlik becerileri geliştirmek isteyen aileler ile grup tartışmaları vasıtasıyla uygulanmaktadır.

Çevrimiçi Triple P: 8 oturum halinde web temelli olarak uygulanan olumlu ebeveynlik becerilerini öğretmeyi amaçlayan bir erken müdahale uygulamasıdır.

5.Seviye Triple P Programı: 4. seviye Triple P programını tamamlamış karmaşık ve ciddi davranışsal sorunları olan aileler için tasarlanmış programdır. İki şekilde uygulanır;

Genişletilmiş Triple P: Ailevi problemler yaşayan ebeveynler için tasarlanmış bir uygulamadır. Aileler “eşler arası ilişki ve iletişim; yüksek stresle başa çıkma yöntemleri ve olumlu ebeveynlik becerileri” gibi üç farklı modülden istediklerine katılabilmektedirler.

“Farklı Yollar” Triple P: Kötü muamaleye maruz kalan çocukları bulunan aileler için hazırlanmış bir uygulamadır. Ebeveynlerin çocuk yetiştirme ile baş etme becerisini arttırmak için öfke yönetimi ve diğer davranış stratejilerini kapsamaktadır.

Triple P uygulamalarının başarılarını inceleyen araştırma sonuçlarına göre; program neticesinde ailelerin etkili ebeveynlik becerilerinin kullanımında artış; ebeveynlerin psikolojik anlamda iyileşmesinde gelişme; ebeveyn çocuk iletişiminde ve kaliteli geçirilen zamanlarda artış ve ebeveynler arasında çocuk yetiştirmeye ilişkin yaşanan çelişkili davranışlarda azalma gözlenmiştir. Sonuçlara çocuklar açısından bakıldığında ise sosyal ve duygusal beceri geliştirmede artış; davranışsal problem yaşanma sıklığında ve evde kaçma davranışlarında azalma gözlenmiştir (De Graaf ve diğerleri, 2008; Prinz ve diğerleri, 2009; Meija ve diğerleri, 2015).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Son yıllarda değişen ekonomik ve sosyal koşullar nedeniyle aileler çocuk yetiştirirken eskiye kıyasla daha fazla zorlanmaktadırlar. Geçmişte aileler çocuk yetiştirmeye ilişkin bilgiye ihtiyaç duyduklarında aile büyüklerine veya komşularına danışabilmekte veya onların çocuk yetiştirme biçimlerini daha fazla gözlemleyebilmekte idi. Ancak günümüzde çalışma ve yaşam koşulları neticesinde ailelerin bu destek kaynaklarına ulaşmaları güçleşmiş, çocuk eğitimi konusunda bilgi alma ihtiyaçlarını karşılamaları gerekmiştir. Ana baba eğitim programları, güç yaşam koşulları içinde çocuk yetiştirmeye çalışan bu ailelerin eğitim ihtiyaçlarını bilimsel bir yaklaşımla karşılamayı amaçlamaktadır.

Şahin ve Kalburan (2009), 2000-2007 arasında dünyada aile eğitimine yönelik yapılan çalışmaları ve sonuçlarını özetledikleri araştırmaları neticesinde dünyada farklı demografik özelliklere sahip ailelere yönelik pek çok farklı tipte aile eğitim programı uygulandığını tespit etmişlerdir. Türkiye’de de birbirinden farklı sosyo ekonomik düzeyde bulunan veya farklı kültürel özelliklere ve dini inanışlara sahip aileler olduğu dikkate alındığında aile eğitim program türlerinde çeşitliliğin artması gerektiği düşünülmektedir. Bu araştırmada, Amerika Birleşik Devletleri gibi çok sayıda kültürün ve sosyo ekonomik düzeydeki insanların birarada yaşadığı bir ülkede farklı ihtiyaçlara sahip hedef gruplar için tasarlanan ana-baba eğitim programlarından bahsedilmiştir. Bu uygulamalar araştırmalar ile başarısı kanıtlanmış geniş kapsamlı erken müdahale programlarıdır. Türkiye’de var olan veya yeni tasarlanacak ana-baba eğitim programlarının geliştirilmesi durumunda farklı hedef grupları için (boşanmış ebeveynler, göçmen ana-babalar, kronik zihinsel veya fiziksel rahatsızlığı bulunan ebeveynler, aile içi şiddet yaşayan çocuklar ve ebeveynleri gibi) özel programlar

tasarlanabilir ve bu süreçte geleneksel uygulamalardaki olumlu yönler korunarak Amerika'da uygulanan program örneklerinden faydalanılabilir.

Etkili bir aile eğitim programı hazırlamanın ve uygulamanın belki de ilk ve en önemli aşaması erken müdahalenin yapılacağı hedef kitlenin doğru seçilmesi ve o kitlenin özelliklerinin dikkate alınarak yola çıkılmasıdır. Morkoç ve Acar'a göre müdahalenin hedef kitlesi belirlenirken tek ebeveynliğe, etnik kökene, sosyo ekonomik düzeye, düşük eğitim düzeyine, madde bağımlılığına, annenin yaşına ya da diğer özelliklerine göre farklı türde aileler tespit edilebileceği gibi gelişimsel açıdan yüksek riske sahip (düşük IQ gibi), düşük doğum ağırlığı ile dünyaya gelmiş ya da gelişimsel yetersizlikleri olan çocuklar ve aileleri tespit edilebilir (2014, s.1837). Müdahalenin hedef kitlesinin belirlenmesi tek başına yeterli olmayacaktır, bunun ötesinde hedef kitlenin özelliklerini, sorunlarını ve ihtiyaçlarını dikkate alan konuya özel programların tasarlanıp alan uzmanlarınca uygulanmasının verimi artıracığı düşünülmektedir.

Araştırmada bahsi geçen programlar incelendiğinde bu programların tek tip standart programlar olmadıkları, farklı ihtiyaç durumlarına özel olarak hazırlanmış alt programlara ayrıldığı görülmektedir. Örneğin davranış problemi olan çocukların aileleri için geliştirilmiş Triple P programları dört farklı seviyede davranış problemi olan çocukların ailelerine hizmet vermektedir. Buradaki amacın verilen hizmetin hedef kitlesini daraltarak sorunları daha iyi anlama ve daha yoğun bir içerikle müdahale etme imkanı sağlamak olduğu düşünülmektedir. Bir nevi uzmanlaşmaya neden olan bu tür yaklaşımda anlatılan konular, sunulan öneriler ve yapılan paylaşımlar doğrudan sorunların kendisine yönelik olmakta ve bu sayede daha etkili sonuçlar alınacağı düşünülmektedir. Türkiyede sunulan ve geliştirilmesi planlanan erken müdahale programlarının da bu tip ihtiyaca ve hedef grubun özelliklerine göre hazırlanmış daha detaylı alt programlar halinde düzenlenmesinin daha etkili olabileceği düşünülmektedir.

Amerika'da çok farklı tipte ve yapıda erken müdahale programları mevcuttur. Bu araştırmada bahsedilen programların ortak özelliği yapılandırılmış programlar olmaları ve konusunda uzman olan kişilerce sunulmalarıdır. Amerika'da bu tür programların dışında oldukça etkili yaklaşımlar ve yöntemler içeren programlar da mevcuttur. Bunlardan bazıları; herhangi bir eğitmen veya görevli olmadan ailelerin birbirleri ile etkileşime geçmelerini sağlayan etkinlikler; herhangi bir standart program olmadan aileleri ve eğitmenleri eğitmeyi amaçlayan çalışmalar; yerel toplulukların imkanlarından faydalanarak yoksulluğu, şiddeti veya evsizlik sorununu azaltmaya yönelik girişimlerdir (Alleyne vd., 2015, s.6). Risk altındaki çocukların refahı sözkonusu olduğunda anne babalara eğitimsel destek sağlamanın yanı sıra onların sosyal, psikolojik ve ekonomik durumlarını iyileştirmeye yönelik tüm bu çabaların da önemli olduğu düşünülmektedir.

Öte yandan, Amerikada uygulanan erken müdahale programlarının yapısı ve sunumlar sırasında kullanılan yöntemler birbirinden oldukça farklıdır. Kimi programlar uzmanlar tarafından hazırlanmış daha standart yapıda planlamalar olmasına karşın, kimi programlar ebeveynler ile birlikte hazırlanmakta ve uygulama biçimi, zamanlaması gibi birçok hususta oldukça esnek davranılmaktadır. Kullanılan öğretim yöntemleri de keza düz anlatım, grup tartışması, video vasıtasıyla örnek olay veya model olma gibi farklı yöntemleri kapsamaktadır. Burada önemli olan tüm eğitim seviyelerinde olduğu gibi bir yetişkin eğitimi türü olan aile eğitimlerinde de duruma ve içeriğe en uygun öğretim yöntemini seçebilmektir. Türkiye'de uygulanan aile eğitim programları tasarlanırken oldukça farklı türde öğretim

yöntemi kullanılmaktadır. Bu yöntemler çeşitlendirilmeli, konuya en uygun öğretim yöntemlerinin seçilmesine dikkat edilmelidir. Öte yandan aile eğitimi veren öğretmenlerin de bu yöntemleri nerede ve nasıl kullanacağı konusunda örnek uygulamalar yapmaları sağlanarak bilgilendirilmeleri gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Alleyne, K., Ayoub, C., Barlett, J.D., Muniz, J., Sparrow, J.D. ve Muniz, J. (September, 2015). *Compendium of Parenting Interventions*. U.S. Department of Health and Human Services.

Apaydın, Y ve Canel, A.N. (2011). *Aile Eğitimi Programları Üzerine Notlar*. TC. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Yayınları. Ankara.

Bavolek, S.,(2009). *Nurturing the Families of Hawaii: Program to Build Nurturing Parenting Skills for the Prevention of Child Abuse and Neglect*. Final Raporu FY 2008-09, Department of Human Services, Honolulu.

Belsky, J. (1984). The Determinants of Parenting: A Process Model. *Child Development*, 55, 83-96.

Bridges, M., & Gutierrez, S. (2011). Beyond a Haircut, Lunch Pail, and New Shoes: Opening Doors to School Readiness for Latino Children and Their Parents. *Zero to Three*, 32(2), 46-50.

Bridges, M., Cohen, S. R., & Fuller, B. (2012). *Abriendo Puertas: Opening Doors to Opportunity – A National Evaluation of Second-Generation Trainers*. Berkeley, CA: UC Berkeley Institute of Human Development

De Graaf, I., Speetjens, P., Smit, P., ve De Wolff, M. (2008). Effectiveness of the Triple P Positive Parenting Program on Behavioral Problems in Children: A Meta-Analysis. *Behavior Modification*, 32, 714-735.

Hardcastle, K.A., Bellis, M.A. Hughes, K. & Sethi, D. (2015). *Implementing Child Maltreatment Prevention Programmes: What the Experts Say*. World Health Organization: Danimarka.

Kılınç, E.(2011). *Anne Eğitim Programı ile Anne-Çocuk Etkileşim Programının 24-36 Aylık Çocukların Bilişsel Becerilerine ve Annelerin Çocuk Yetiştirme Davranışlarına Etkisinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimle Enstitüsü, Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi Anabilim Dalı.

Knox, M. S., Burkhart, K., & Hunter, K. E. (2011). ACT Against Violence Parents Raising Safe Kids Program: Effects on Maltreatment-Related Parenting Behaviors and Beliefs. *Journal of Family Issues*, 32(1), 55-74.

Knox, M., Burkhart, K., & Cromly, A. (2013). Supporting Positive Parenting in Community Health Centers: The Act Raising Safe Kids Program. *Journal of Community Psychology*, 41(4), 395-407.

Maher, E. J., Marcynyszyn, L. A., Corwin, T. W., & Hodnett, R. (2011). Dosage matters: The Relationship Between Participation in the Nurturing Parenting Program for Infants, Toddlers, and Preschoolers and Subsequent Child Maltreatment. *Children and Youth Services Review*, 33(8), 1426-1434.

Maher, E. J., Corwin, T. W., Hodnett, R., & Faulk, K. (2012). A Cost-Savings Analysis of a Statewide Parenting Education Program in Child Welfare. *Research on Social Work Practice*, 22(6), 615-625.

- Masten, A., & Garmezy, N. (1985). Risk, Vulnerability, and Protective Factors in Developmental Psychopathology. In B. Lahey & A. Kazdin (Eds.), *Advances in clinical child psychology*. Vol. 8. 1–52. New York:Plenum
- Mejia, A., Calam, R. & Sanders, M.R. (2015). A Pilot Randomized Controlled Trial of a Brief Parenting Intervention in LowResource Settings in Panama. *Prevention Science*. 16(2). https://www.researchgate.net/profile/Anilena_Mejia/publication/272750809_A_Pilot_Randomized_Controlled_Trial_of_a_Brief_Parenting_Intervention_in_Low-Resource_Settings_in_Panama/links/54f1c880cf2f9e34eff0a23/A-Pilot-Randomized-Controlled-Trial-of-a-Brief-Parenting-Intervention-in-Low-Resource-Settings-in-Panama.pdf adresinden erişildi. (Erişim Tarihi: 20.11.2017).
- Morkoç, Ö.Ç. ve Acar, E.A. (2014). 4-5 Yaş Grubu Çocuklarına Yönelik Çok Amaçlı Erken Müdahale Programının Etkililiğinin Belirlenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*. 14(5). 1835-1860.
- Pedro, M.E.A., Altafimb, E.R.P., Linhares, M.B.M. (2016). ACT Raising Safe Kids Program to promote positive maternal parenting practices in different socioeconomic contexts. *Psychosocial Intervention*. http://psychosocial-intervention.elsevier.es/en/linkresolver/act-raising-safe-kids-program/S113205591630062X/#.WUFaes1_0E adresinden erişildi. (Erişim Tarihi: 14.06.2017).
- Presnall, N., Webster-Stratton, C. H., & Constantino, J. N. (2014). Parent training: Equivalent Improvement in Externalizing Behavior for Children With and Without Familial Risk. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 53(8), 879–887.
- Prinz, R., Sanders, M., Shapiro, C., Whitaker, D., & Lutzker, J. R. (2009). Population-based Prevention of Child Maltreatment: The U.S. Triple P System Population Trial. *Prevention Science*, 10(1), 1-12. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4258219/> adresinden erişildi. (Erişim Tarihi: 20.11.2017).
- Şahin, F., T. ve Kalburan, N.C. (2009). Aile Eğitim Programları ve Etkililiği: Dünyada Neler Uygulanıyor? *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 1(25).
- Webster-Stratton, C., Rinaldi, J., & Reid, J. M. (2011). Long-Term outcomes of Incredible Years Parenting Program: Predictors of adolescent adjustment. *Child and Adolescent Mental Health*, 16(1), 38–46.
- Werner, E. E. (2000). Protective Factors and Individual Resilience. In J. P. Shonkoff & S. J. Meisels (Eds.), *Handbook of Early Intervention* (2nd ed.). 115–132. New York: Cambridge University Press.